

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תרומה תשע"ו

עבדו את ה' בשמחה

כלל אינו שלנו, בסך הכל החזרנו לך חלק קטן ממה שקבלנו ממך], אלא את "צַר מְחֹשְׁבוֹת לְבָב עַמְּךָ". את מחשבת הלב שהיתה בשעת התרומה, שתרמו ברצון ובלב שמח; לא מפני שהמלך או החברה לחצו עליהם, אלא מפני שרצו באמת להרים תרומה להקמת המקדש. את זה מבקש דוד מה' לשמור לעולם. כי רחמנא לְבָבָא בעי - רוצה את הלב שלנו, לא את הכסף והזהב שלנו. וכשהלב באמת שמח במצוה - "וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם עַל הַתְּנַדְּבָם" - זוהי זכות גדולה שעומדת לעולם, כפי שאומר דוד בתפלתו. "שְׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם"⁴.

לשמח בעבודת ה'

למה כל כך חשובה השמחה בעבודת ה'? הרי גם בתורה רואים שהשמחה היא דבר מרכזי בעבודת ה'. כל העונשים החמורים הנזכרים בפרשת "כי תבוא", באים "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב מְרַב פֶּל" (דברים כח, מז). לא "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" כלל, אלא "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב". "יאשימנו הכתוב, בְּעֵבֶד ה' הַשִּׁי"ת, ולא היתה העבודה בשמחה" (פירוש רבינו בחיי שם). עֲבַדְתָּ אֶת ה', קיימת מצוות - אבל בלי שמחה. על זה באה התוכחה הנוראה⁵. למה? מה נורא כל כך אם יהודי מקיים את כל תרי"ג המצוות ועובד את ה' בלי שמחה?

נראה לומר ענין זה בשני אופנים: האופן האחד הוא, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים. אם הבן רואה שאביו שמח כשמגיע ראש השנה, שמח כשמגיע יום הכפורים, שמח כשמגיע פסח, שמח בציצית, בתפילין, בתפלה, בתלמוד תורה ובשאר כל המצוות - גם הבן ירצה ללכת בדרך הזו. אבל אם הבן רואה שאביו מקיים מצוות בלי שמחה ובלוי חשק, בלי סיפוק ובלוי התלהבות, אלא כפי שכפאו שד, הרי הוא חושב לעצמו: "מה לי ולצרה זו? בשלמא את אבא כפה שד, אז כפה. מה אפשר לעשות. אבל אותי לא כופה שום שד, אז למה שאעשה את כל זה?"... ואם הבן בכל זאת עוד עושה משהו, וממשיך לאחוז קצת במסורת אביו, אבל הנכד ודאי כבר לא יעשה כלום, מפני שאינו מוצא בזה שום תועלת. בלי שמחה - התורה לא תעבור לדורות הבאים⁶. לכן באה התוכחה הנוראה, על זה ש"לא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב"⁷.

אבל חוץ מזה יש הסבר נוסף, למה זה נורא כל כך אם יהודי מקיים מצוות בלי שמחה. יהודי שמקיים מצוות בלי שמחה, לא רק שאינו מעביר לבניו את ההרגשה שכדאי לקיים מצוות, אלא זהו סימן שגם הוא עצמו אינו מרגיש את התועלת שבעבודת ה'. אם היה מבין שהמצוות שנצטוונו בהן הן הטובה הגדולה ביותר שה' הטיב עמנו,

התרומה העיקרית למשכן - נדיבות הלב!

הקב"ה מצוה את משה רבינו לאסוף תרומות למלאכת המשכן. אבל הקב"ה מבהיר מיד, שלא לכוף על התרומה הזו. "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יֵדְבִנוּ לְבוֹתָקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי" (שמות כה, ב). רק מי שירצה, יתן.

למה צריכה תרומת המשכן לבוא מנדבות? למה לא להטיל אותה כחובה על כל אחד מישראל, כדי להיות בטוח שלא יחסר מאומה למלאכת המשכן? - מפני שהקב"ה אינו צריך שיתנו לו כסף וזהב כדי לבנות את המשכן. הוא יכול לברוא אלפי משכנים, וכסף וזהב ככל שיחפוץ. מה הוא כן רוצה שיתנו לו? - את הלב! "רחמנא לְבָבָא בעי"! (עי' סנה' קו, ב) זהו עיקר הנדבה שהקב"ה רוצה שתתן למשכן! ואת זה - אי אפשר להשיג בכפייה¹.

נמצא, שאילו ח"ו לא היו נמצאים נדיבי לב בעם ישראל, לא היה קם המשכן, והשכינה לא היתה שורה בתוך עם ישראל. אלא שבפועל קרה ההיפך מזה. ב"ה, ישראל היו נדיבים כל כך, עד שמשה היה צריך להכריז: "אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלֶאכֶה לְתַרוּמַת הַקֹּדֶשׁ" (שמות לו, ו), כי "הַמְּלֶאכֶה הֵיחָד דַּיִם לְכָל הַמְּלֶאכֶה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ, וְהוֹתֵר" (שם, ז). הביאו הרבה יותר ממה שדרוש². אמנם היתה תרומה אחת למלאכת המשכן שלא היתה תלויה בנדבת לב, אלא הכל היו חייבים בה, והיא מחצית השקל בשקל הקדש לצורך עשית האדנים³ (רש"י שם כה, ב), אבל מעבר לחובה הזאת, כל השאר - "זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת, וְתַבְּלֵת וְאַרְגָּמָן, וגם דברים אחרים (שם, טז-י) - הכל בא בנדבה "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יֵדְבִנוּ לְבוֹ", וישראל נידבו בשמחה וברצון הרבה יותר ממה שהיה צריך.

"שְׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם - לִיצֵר מְחֹשְׁבוֹת לְבָב עַמְּךָ"

אנו אומרים בכל יום את הפסוק: "ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שְׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם, לִיצֵר מְחֹשְׁבוֹת לְבָב עַמְּךָ" (דהי"א כט, יח). מה פירוש הפסוק הזה? על מה בדיוק מבקשים כאן מה' לשמור לעולם? - התשובה היא, שבקשה זו היא בקשתו של דוד המלך, לאחר שאסף את כל השרים והפקידים הגבוהים, כדי להודיע להם על התכנית לבנות את המקדש ע"י שלמה בנו, ולהתריעם לטובת המלאכה. השרים אכן תרמו סכומי כסף עצומים בלב שלם, כפי שמציין הפסוק: "וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם עַל הַתְּנַדְּבָם, כִּי כָּל לֵב שָׁלֵם הִתְנַדְּבוּ לָהּ, וְגַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח שְׂמֵחָה גְדוֹלָה" (שם, ט), ועקב כך מבקש דוד מה': "וְעַתָּה, עֲמֵךְ הַנְּמַצָּאוּ פֹה, רְאִיתִי בְשִׂמְחָה לְהִתְנַדֵּב לָךְ. ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שְׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם, לִיצֵר מְחֹשְׁבוֹת לְבָב עַמְּךָ"! לא את מעשה התרומה עצמו מבקש דוד מה' לזקוף לזכותם, [עליו דוקא אומר דוד: "כִּי מִמֶּךָ הִפֵּל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ" (שם, יד) - הכסף

אסתר באה על כך שגם בחושך ובשעת הסתר נגלה כבוד ה', ולזה צריך שיהיה זכר גם לימות המשיח, כי סוג כזה של גילוי כבוד ה' לא יהיה שם.

ובכל זאת, למרות ש"ימי הפורים אינם בטלים לעולם", שמעתי ממור"ר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ששני פרטים הקשורים לימי הפורים כן יהיו בטלים לעתיד לבוא. האחד - מתנות לאביונים, כי לא יהיו אז אביונים; והשני - הוא החיוב להשתכר "עד דלא ידע". גם פרט זה, אמר הגרש"ז זצ"ל, לא יהיה בימות המשיח¹⁰. למה? - כי רק בעולם הזה, שיש בו כל כך הרבה צרות, קשה לשמוח כראוי בלי להתנתק מן המציאות. לכן צריך לבסומי "עד דלא ידע", כדי להגיע לשמחה שלמה. אבל בימות המשיח, שלא יהיו כבר צרות, לא נצטרך להתנתק מן המציאות כדי לשמוח. נוכל לשמוח עם ידיעה ברורה, כי אז המציאות עצמה תהיה משמחת!

מה מלמדים אותנו הכרובים?

בהמשך הפרשה מצוה ה' את משה: "וַעֲשִׂיתָ כַּפָּרֶת זָהָב וְשֹׁהַר... וְעָשִׂיתָ שָׁנַיִם כְּרֹבִים זָהָב... מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפָּרֶת" (שמות כה, יז-יח). הכרובים הם מרכז הכובד של המשכן. הקב"ה נקרא "יושב הכרובים" (תהלים פ, ב; שם צט, א; דהיי"א יג, ו), כי "השכינה נתונה למעלה משני הכרובים" (במד"ר ד, יג), ומשם היא מדברת עם משה - "וַיְדַבְּרֵתִי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפָּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֹבִים" (שמות כה, כב).

גם בשמים יש כרובים, והם משמשים שם כמרכבה לשכינה (עי' רמב"ן שם, כא), ולכן גם במשכן מצוה הקב"ה לעשות כרובים, שכן המשכן מקפל בתוכו את כל הבריאה כולה¹¹. המשכן הוא "זעיר אנפין" של הבריאה, והכרובים במשכן הם כנגד הכרובים של מעלה, וכמו שלמעלה הקב"ה כביכול יושב על הכרובים, כך גם למטה הוא שוכן עליהם. נמצא לפי זה, שלכרובים יש קדושה עליונה מאד, אולי עוד יותר מאשר לארון וללוחות, שהרי הם כביכול מושב לשכינה שבמקדש. כך שמעתי ממורי ורבי הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל בהבנת הענין של הכרובים.

ואולם, ממורי ורבי הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שמעתי ביאור אחר בענין הכרובים, שהוא לכאורה הפוך מהביאור הקודם. הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שאל: הרי הקב"ה מצוה לעשות כרובים במשכן. למה צריך צורת כרובים במשכן? הרי התורה מזהירה: "לֹא תַעֲשֶׂוּן אֱתֵי" (שמות כ, כ) - לא תעשון כדמות שְׁמָשִׁי המשמשים לְפָנַי במרום, כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת (ר"ה כד, ב). אם כך, למה דוקא במשכן מצוה התורה לעשות צורת כרובים? ועוד בקודש הקדשים? אמר רבי יחזקאל לוינשטיין כך: הכרובים שבמשכן נועדו ללמדנו, שכמו שכרובים של זהב הם אין ואפס, לא יכולים לזוז, לא לדבר ולא לחשוב, כך גם הכרובים של מעלה הם אין ואפס. שלא יחשוב אדם, שיש כוחות לצבא מעלה. אין כוחות לצבא מעלה! רק דבר ה' לבדו פועל! כמובן, מכח דבר ה' פועלים כל הכוחות כולם, צבא מעלה וצבא מטה, בני אדם וחיות וכל מה שיש בעולם, אבל זהו רק רצון ה', ואין שום רצון אחר שיכול לפעול. זה מה שהמשכן צריך ללמד אותנו.

שבכל פעולה קטנה או זוכים לחיי נצח בעולם הבא, ובכל מילה של לימוד תורה או בונים פלטריין של מעלה ושל מטה ומקריבים את הגאולה (סנה' צט, ב) - לא היה שייך שיעבוד את ה' בלי שמחה! אם נותנים לאדם מיליוני דולרים, הוא לא ישמח? ודאי שישמח! ממילא, אם אדם אינו שמח בקיום המצוות, סימן שחסר לו באמונה. הוא אינו מבין שהמצוות הן חיי עולם שה' נטע בתוכנו, ושהן טובה לנו גם בעולם הזה וגם לעולם הבא. וחסרון באמונה הוא כבר באמת עבירה חמורה⁸.

מספרים על רב אחד, שראה את אחד ה"משכילים" עולה לתורה ומברך בהתלהבות ובשמחה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". אמר הרב: "בצדק הוא שמח שהקב"ה בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. כי אם ח"ו הקב"ה היה נותן את התורה לגויים, היא היתה מחייבת אותו, והוא היה צריך לקיים אותה"! ... אנחנו לא צריכים להיות כמו אותו משכיל. אנו צריכים לשמוח על זה שה' נתן לנו את התורה והיא מחייבת אותנו. להרגיש שחיי עולם נטע בתוכנו, שבלי תורה אין טעם לחיים, "נִמְשָׁל כַּכְּהֵמוֹת נְדָמוֹ" (תהלים מט, יג), או יותר גרוע מהבהמות, כמו שאומר המסילת ישירים (פ"ב). השמחה שלנו צריכה להיות שמחה בעבודת ה'. לשמוח בחסד הגדול שה' עשה עמנו, שנתן לנו את התורה, ללמוד אותה ולקיים את מצוותיה.

משנכנס אדר - מרבים בשמחת התורה

מגיע חודש אדר, "ומשנכנס אדר - מרבים בשמחה" (תענית כט, א). מחלוקת אם גם באדר ראשון ישנו הדין הזה, או רק באדר שני, אבל חושבני שטוב "להחמיר" בזה, ולהרבות בשמחה כבר באדר הראשון. הרמ"א הרי מסיים את הלכות פורים עם הפסוק "וְטוֹב לָב מִשְׁתָּה תִּמְד" (רמ"א אר"ח ס" תרצ"ז), שתמיד טוב להיות בשמחה ובטוב לבב! ואם כך, ודאי טוב להרבות בשמחה גם באדר הראשון.

השמחה שדברנו עליה - שמחה בעבודת ה' - היא גם השמחה העיקרית שצריכה להיות בחודש אדר. כמובן, צריך לשמוח גם על כך שה' הציל אותנו מהמן הרשע ונשארנו בחיים, אבל עיקר השמחה הוא שלא נשארנו בחיים כבהמות, אלא כעובדי ה' שיכולים לקיים תורה ומצוות. זו השמחה שצריכים להרבות בה בחודש אדר ובפורים. אם בתעשה באב לא לומדים כדי למעט בשמחה, אז בימים אלה שצריכים להרבות בהם בשמחה, צריך ללמוד יותר. ששמחת פורים לא תהיה ח"ו סיבה לרפיון בתורה או רפיון במצוות, אלא אדרבא, סיבה לחיזוק בתורה וחיזוק במצוות. מגילת אסתר באה להראות לנו את השגחת ה' עלינו גם מתוך הסתר. "מגילת אסתר", כידוע, היא מלשון גילוי ההסתר. שהקורא אותה צריך להגיע להכרה ("לגלות"), שהיה כאן נס נסתר, ולא צירוף מקרים מוצלח בעלמא⁹.

יש שהסבירו, שלכן "כל המועדים עתידים [להיות] בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם" (מדרש משלי פרשה ט אות ב). כי כל המועדים הם על גילויים של כבוד ה', וכבוד ה' יהיה במהרה בימינו נגלה כ"כ, עד שלא יהיה צורך במועדים המציינים את הגילויים שהיו פעם. אבל מגילת

בארץ ישראל, מהרה יבנה המקדש, יושב הכרובים יופיע (עי' תהלים פ, ב), ושם נעשה לפניו את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספיים כהלכתם, במהרה בימינו, אמן.

ארץ ישראל, אין הר הבית, ואין שום דבר אחר. הדרך היחידה היא - לעלות להר הבית רק כשה' אומר לעלות, וכשה' אומר לא לעלות אז לא לעלות. וכך גם בשאר המצוות.

יהי רצון, שמתוך שמירת תורה ומצוות נזכה לשבת

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. ומ"מ, אחרי שאדם בא כבר לכלל "נדיבות לב", אז כבר חלה עליו חובה להביא את מה שנדב בלבו. דאיתא בברייתא: "מוצא שפתיך תשמר ונפשית (דברים כג, כד) - אין לי אלא שהוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין, ת"ל: כל נדיב לב" ! (שבועות כו, ב) וכן כתב הרמב"ם: "בנדרים ונדבות אינו צריך להוציא בשפתיו כלום, אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום - חייב. כיצד? - גמר בלבו שזו עולה, או שיביא עולה, הרי זה חייב להביא, שנאמר: פל נדיב לבו - כיצד? (שמות לה, ה). בנדיבות לב יתחייב להביא. וכן כל כיוצא בזה מנדרים קדשים ונדבות" (רמב"ם הלכ' מעשה הקרבנות פי"ד הי"ב).
2. ובכל זאת, גם בין נדיבי הלב שהרימו את תרומתם למשכן, ברור שהיו מדרגות שונות. יש מי שנתן עם יותר "לב", ויש מי שנתן עם פחות "לב". ואכן, מידת ה"לב" של הנותן, קבעה מה יעשה בתרומתו, וכפי שבאר הג"ר חיים מוולוז'ין זצ"ל, שזו היתה חלק מחכמתו של בצלאל, "לחשב מן השבת - לעשות פנה ובכסף ובנחשת" (שם לה, לב); שהיה יודע ברוח הקודש על כל נדבה ונדבה, מה היתה מחשבת הנותן, עד כמה נתן אותה בלב שלם, או בלב שאינו שלם כל כך, ולפי זה היה קובע מה לעשות בה, וכמה תהיה קרובה אל הקדושה. מה שניתן בלב שלם לגמרי - עשה ממנו את ארון הברית. מה שניתן עם קצת פחות "לב" - עשה ממנו את המנורה ואת המזבח. ומה שניתן עם "לב" פחות יותר - עשה ממנו את הקרשים למשכן (חי' מרן הגרי"ז החדשות אות פ"ט).
3. וגם תרומה של ישית היתה שם, שלא נועדה למלאכת המשכן, אלא לקניית קרבנות הצבור (רש"י שמות כה, ב).
4. ומאידך גיסא, עי' ברמב"ם (פ"י מהלכ' מתנות עניים הי"ד), שהנותן צדקה לעני בעצב [היינו שמתעצב בלבו על הפסד ממונו, אף שאינו מראה לעני פנים זועפות (ש"ך יו"ד סי' רמ"ט סק"ט וביאור הגר"א שם)], הוא במדרגה התחתונה ביותר בשמונה מעלות שפנה הרמב"ם במצות צדקה.
5. ולכן תשעים ושמונה כבשים שמקריבים בחג הסוכות מסלקים ומבטלים את תשעים ושמונה הקללות שבתוכה (רש"י במדבר כט, יח ד"ה ולכבשים). כי חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו", ובו אנו מתקנים מה שקלקלנו בעבודת ה' בלי שמחה. ממילא, עי' תיקון זה, מסתלקות ומתבטלות הקללות שבתוכה, האבות כעונש על עבודת ה' בלא שמחה.
6. ואמר בזה הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל (הרב מפוניבז'), למה דוקא בברכת "והערב נא" אנו מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה"? משום שאם תתקיים בקשת "והערב נא", ודברי התורה יהיו ערבים בפנינו, אזי גם צאצאינו ימשיכו בדרך זו וילמדו תורה לשמה. אבל אם דברי התורה לא יהיו ערבים בפנינו ח"ו, ולא נשמח בהם, אז גם אצל הבנים יהיה כך, ואף גרוע מזה (קונטרס בעניני חנוכה להג"ר חנוך העניך קרלנשטיין זצ"ל, עמ' מ"ח).
7. יש שהקשו, הרי בגמרא מבואר שבית ראשון חרב בגלל עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים, ובית שני חרב בגלל שנאת חנים (יומא ט, ב), ואין זכר בגמרא לחטא זה של עבודת ה' בלא שמחה (עי' "שם משמואל" כי תבוא תרע"א, ד"ה תחת אשר לא עבדת). ובפשטות ז"ל, שאם היו עובדים את ה' בשמחה, לא היו מגיעים לכל החטאים החמורים שזכרו בגמרא, ורק עבודת ה' בלי שמחה היא זו שגרמה שיגיעו לעבירות הללו, מהטעם שנתבאר כאן, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים.
8. ואולי מפני זה כתב רבינו יונה, "כי השמחה במצוות - מעיקר דין העבודה" (פירוש רבינו יונה לספר משלי ד, כא). וגם במסילת ישרים (פי"ט) כתב שהשמחה היא "עיקר גדול בעבודה".
9. ולכן לא נזכר שם שמים במגילה אפילו פעם אחת! כדי להזכיר לענין זה, שהנהגת ה' היתה כאן בהסתרה.
10. וכן מובא ב"הליכות שלמה", פורים פי"ט הערה 78.
11. "כי שמונה עשר דברים הם במשכן, שהוא עולם אמצעי. וכמו הם בעולם העליון, וככה העולם הקטן" (אבן עזרא שמות כו, א). והעולם הקטן - זהו האדם, כפי שמביא האב"ע לפני כן, "כי האדם כדמות עולם קטן". [ומקור הדברים - בחז"ל: "המשכן שקול כנגד כל העולם, וכנגד יצירת האדם שהוא עולם קטן" (תנחומא פקודי סי' ג'). ובאבות דרבי נתן (פרק ל"א) מבואר באריכות, איך כל דבר בעולם נמצא באדם. ועי' גם "אורחות צדיקים" (שער יראת שמים)]. ופירוט הדברים שבמשכן, וכנגד איזה דבר בעולם העליון מכוון כל דבר במשכן, וכנגד איזה דבר הוא מכוון בעולם הקטן (באדם) - עי' בפירוש הרס"ג לפרשתנו שהאריך בזה, והביא האב"ע את דבריו בקיצור בפירושו הקצר לפרשתנו (כה, ז).
12. וכפי שכתב הרמב"ן, שהמשכן נועד להיות כעין המשך קבוע למעמד הר סיני (עי' רמב"ן שמות כה, ב). והרי אחד הענינים המרכזיים של מעמד הר סיני היה, להגיע להכרה "פי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה), לא רק בארץ, אלא גם ברקיע, ש"פתח להם שבעה רקיעים, וראו שהוא יחיד" (רש"י שם). וא"כ גם במשכן זהו אחד הענינים המרכזיים. ולפי מה שהסביר הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, י"ל שדבר זה נעשה ע"י הכרובים, וכפי שבאר, שע"י הכרובים הבינו הכל שאין שום ממש בצבא של מעלה, וכ"ש בצבא של מטה.
13. ואולי אפשר למצוא קצת רמז לך"ך בדברי הרס"ג הנ"ל (הערה 11), שם מבואר שהכרובים הם כנגד המלאכים בעולם העליון, ובאדם הם כנגד המחשבות. והיינו, שהכרובים משפיעים את כח המחשבה בעולם, [וכפי שנתבאר באב"ע (שמות כו, א), שכל דבר במשכן נעשה כדי "לקבל כח העליון" המכוון כנגדו בעולם העליון, וכדי להמשיך את אותו כח לאדם ולעולם]. וא"כ י"ל, שאם הכרובים משפיעים את כח המחשבה בעולם, א"כ ודאי הם משפיעים גם את היסוד לכל מחשבה ישירה ונכונה שיש בעולם, והיסוד הזה הוא - ההכרה שאפס זולתו, ושאין שום כח בעולם שיכול לפעול בלי רצונו ית'. שזוהי המחשבה וההכרה הכי יסודית והכי בסיסית שיש בעולם.